

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2008:63

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 2 OCH
FÖRUNDERÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL

Två nyupptäckta boplatser och odlingsytor samt rester efter Veta gamla prästgårdstomt

Del 1. Arkeologisk utredning, etapp 2
RAÄ 46, 47 och 48, Prästgården, Veta 5:5 (Mantorp)

Dnr 421-2080-2007

Del 2. Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
Komplettering till RAÄ 45, Veta 8:1 (Gusab)

Dnr 422-3103-2007

Veta socken, Mjölby kommun
Östergötland

Bengt Elfstrand

UV ÖST RAPPORT 2008:63

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 2 OCH
FÖRUNDESRÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL

Två nyupptäckta boplatser och odlingsytor samt rester efter Veta gamla prästgårdstomt

Del 1. Arkeologisk utredning, etapp 2
RAÄ 46, 47 och 48, Prästgården, Veta 5:5 (Mantorp)

Dnr 421-2080-2007

Del 2. Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
Komplettering till RAÄ 45, Veta 8:1 (Gusab)

Dnr 422-3103-2007

Veta socken, Mjölby kommun
Östergötland

Bengt Elfstrand

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 010-480 81 40

Fax 010-480 81 73

uvost@raa.se

www.arkeologiuv.se

Omslagsbild Schaktet strax norr om RAÅ 45 (1) där det legat en flack våtmarkssänka. Från SSO.

FOTO BENGT ELFSTRAND.

Produktion/grafisk form BRITT LUNDBERG

Grafik LARS ÖSTLIN

Foto BENGT ELFSTRAND

Utskrift UV ÖST, LINKÖPING 2008

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2008 Riksantikvarieämbetet

UV ÖST, RAPPORT 2008:63

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning del 1 och del 2 5

Del 1. Arkeologisk utredning, etapp 2 med 10 schakt inom angiven ledningsdragning 7

Bakgrund 7

Syfte och metod 7

Topografi och fornlämningsmiljö 7

Undersökningsresultat (del 1) 9

Slutsats 12

Åtgärdsförslag 13

Referenser 14

Litteratur 14

Otryckta källor 14

Administrativa uppgifter 14

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar 15

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar 19

**Del 2. Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
för ett långschakt i samband med fjärrvärme 21**

Sammanfattning 21

Bakgrund 21

Syfte och metod 21

Topografi och fornlämningsmiljö 21

Undersökningsresultat (del 2) 21

Slutsats 23

Åtgärdsförslag 25

Referenser 26

Litteratur 26

Övrig litteratur 26

Otryckta källor 26

Administrativa uppgifter 26

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar 27

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för undersökningsområdet markerat.

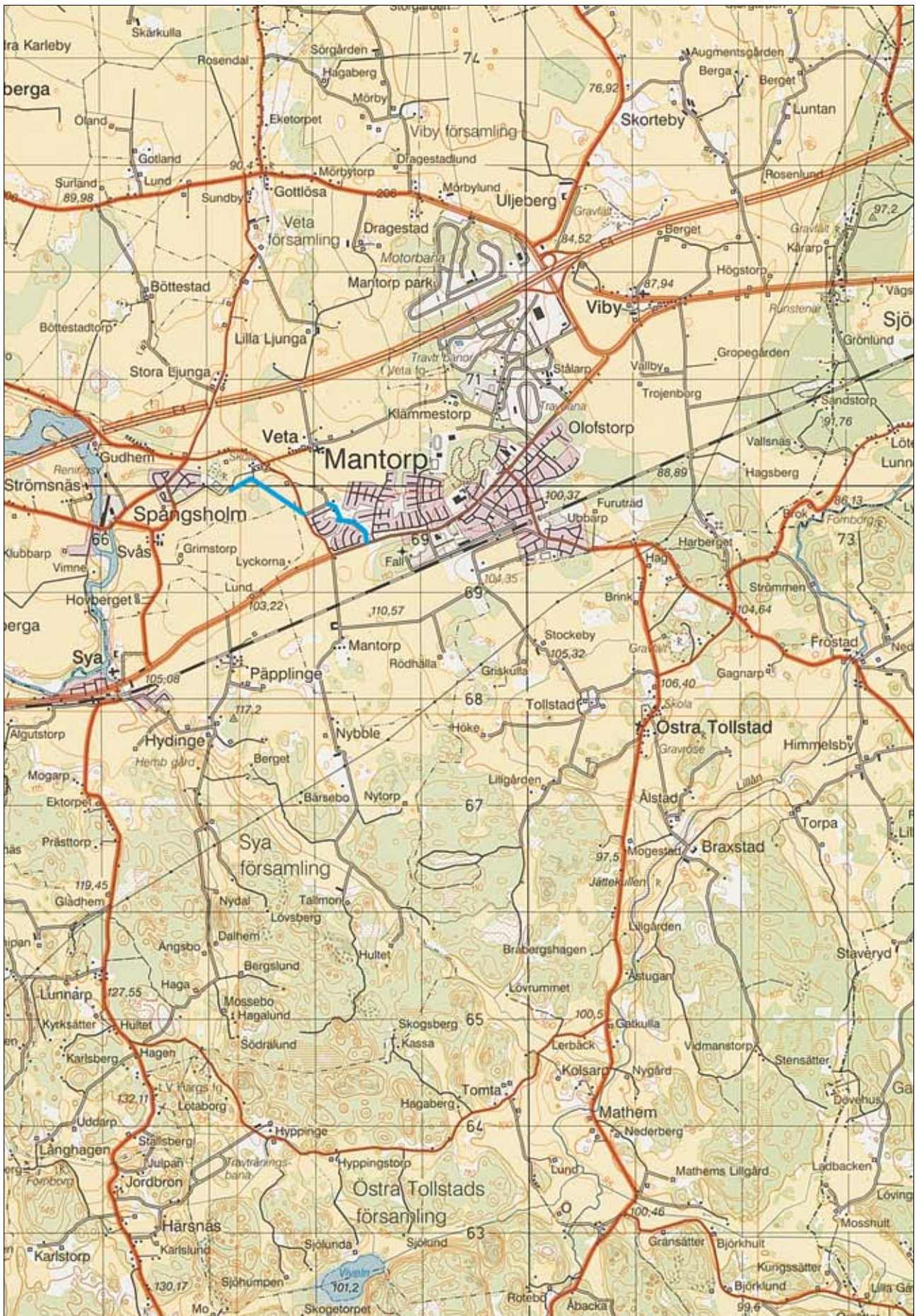

Fig 2. Utdrag ur analoga Gröna kartan (blad Linköping 8F SV) Med undersökningsområdena del 1 och del 2 markerade. Skala 1:50 000.

**Arkeologisk utredning, etapp 2 och
förundersökning i form av antikvarisk kontroll**

**Två nyupptäckta boplatser och odlingsytor
samt rester efter Veta gamla prästgårdstomt**

SAMMANFATTNING DEL 1 OCH DEL 2

Mjölby Svartådalen Energi AB hade fått i uppdrag att lägga ner fjärrvärme i Mantorp. Det omfattande ledningsnätet löpte på några ställen i den västra delen av tätorten genom förhistoriska och historiska lämningar.

Del 1. Vid Kilängen observerades i de redan upptagna schakten två äldre odlingsytor, RAÄ 48, av grå sand under ett lager av gul sand. Vid schakt 1 påträffades ett sentida odlingslager och vid schakt 2, intill en gång- och cykelväg, låg en boplatser från äldre järnåldern under ett tjockt lager av sand. Schakt 2 innehöll 10 anläggningar, bestående av härdrester, avfallsgrop, kokgrop, sotfläck, grå fläck, två sotiga kulturlagerrester och ett pinnhål samt ett, genom odling, förflyttat kulturlager sydväst om anläggningarna. Boplatser har fått RAÄ nr 46. I norra delen av schaktsträckningen framkom i schakt 10, vid den gamla prästgårdstomten, förkolnade stockar, sotig jord med tegelflis och ett fyllnadslager under detta i kanten av ett vattenhål. Lämningarna har fått RAÄ nr 47 och dessa kan vara från medeltid eller yngre. Samtliga påträffade fornlämningar ligger kvar på båda sidor om schakten.

Del 2. Denna del avsåg sträckan väster om länsväg 975 ner till fabriksområdet vid Svartån. I den sydöstligaste delen, söder om en bäckfåra, upptäcktes en boplatser, RAÄ 45 (1) som är belägen omedelbart väster om det stora boplatserkomplexet RAÄ 45. I schaktet påträffades 10 anläggningar bestående av mörka fläckar, härdbottnar, avfallsgropar, ugnsgrop, ränna, stolphål och en kulturlagerrest som förmodligen härstammar från äldre järnåldern och tillhör fornlämningskomplexet RAÄ 45. Boplatser ligger kvar på båda sidor om schaktet.

Fig 3. Utdrag ur digitala fastighetskartan med undersökningsområdena RAÄ nr 45 (1) (del 2), 46, 47 och 48 (del 1) samt de angränsande fornlämningarnas utbredning markerade. Skala 1:10 000.

DEL 1. ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 2 MED 10 SCHAKT INOM ANGIVEN LEDNINGSDRAGNING

Område 1. RAÄ 48. Två odlingsytor i Kilängen. Södra delen av fjärrvärmeschakt.

Område 2. Schakt 1. Sentida odling.

Område 3. Schakt 2. RAÄ 46, boplats.

Område 7. Schakt 10. RAÄ 47, stockrester och fyllnadslager vid gamla prästgårdstomten.

Bakgrund

Mjölby Svartådalen Energi AB (MSE) hade fått i uppdrag att lägga ner fjärrvärme inom Mantorps tätort. Den aktuella fjärrvärmen var avsedd att försörja villaområdet öster om länsväg 975 mellan länsväg 636 i söder och prästgårdsallén i norr. En stamledning planerades att gå från ledningen vid väg 636 (den gamla riksettan) och 400 m mot nordväst genom Kilängen upp till Prästgården på fastigheten Veta 5:5, Veta socken, Mjölby kommun, Östergötland. Länsstyrelsen i Östergötlands län gav UV Öst i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning etapp 2 inför schaktningsarbetena. Vid en förberedande besiktning av området bedömdes 5 områden vara av arkeologiskt intresse. För den arkeologiska utredningen ansvarade Bengt Elfstrand som också sammanställt rapporten. Vid utredningen medverkade Johan Stenvall. Mjölby Svartådalen Energi AB stod för kostnaderna.

Syfte och metod

Syftet var att konstatera om det fanns äldre lämningar dolda under markytan i fjärrvärme-sträckningarna. Utredningen motiverades av att ett stort boplatsoområde norr om prästgårdsallén påträffades och delvis undersöktes år 2005. Detta visade att det förekommer dolda fornlämningar inom Mantorps bebyggelse. Fältarbetet utfördes med grävmaskin och vissa markavsnitt kontrollerades med jordsond. Den angivna schaktbredden för fjärrvärmen har varit 1,60 m. På grund av hänsyn till träd vid arrendatorbostället har bredden varit 0,60 m i schakten 3–7.

Anläggningarna i schakt 2 är uppmätta och införda i Intrasis.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdena ligger några kilometer norr om skogskanten som begränsar östgötaslätten i söder. En isälvmorän löper fram från norr till Veta kyrka och söder om denna vid undersökningsområdena förekommer stora markpartier med utsvallad mo och mjäla vilket är vanligt i samband med isälvmoräner (Johansson 1979:52). Små partivisa inslag av varvig lera finns utspritt i de moiga och mjäligena markerna. Utmed den överodlade bäckravinen som går förbi Grimstorp och österut förbi Prästgården förekommer svämsediment. Även ytlager med sand har iakttagits. Nästan hela området har varit uppodlat på grund av dess bördiga jordarter. Kilängen har dock varit äng under historisk tid. Strax väster om prästgårdens trädgårdstomt har det legat en vattendamm och det har också funnits dammbildningar utmed bäckravinen norr om prästgården. Hela landytan som idag utgör Veta socken har varit ett mycket attraktivt jordbruksområde redan under förhistorisk tid. Nästan hela den sydöstra delen av undersökningsområdet (del 1) ligger i tät villabebyggelse, utom där stamledningen skulle dras. Det nordvästra undersökningsområdet (del 2) utgörs av åker.

Mycket få fornlämningar är registrerade inom en kilometerbred remsa som går över undersökningsområdet och österut mot Mobilia i Mantorp. I Veta socken har det registrerats 48 fornminnesplatser, vilket jämförelsevis är ett ganska litet antal. De flesta fornlämningarna och

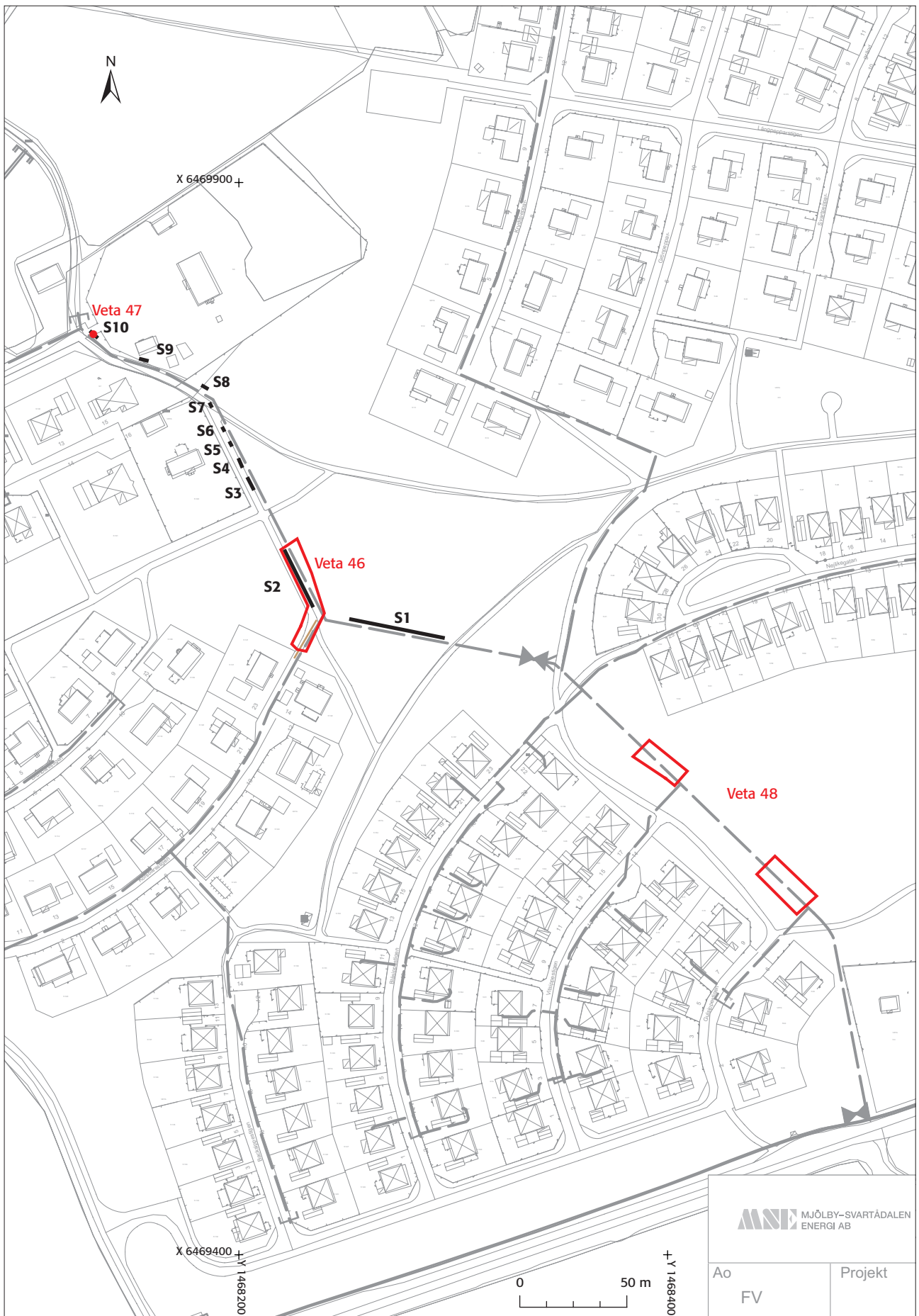

Fig 4. Schakten 1–10 och schakten inom del 1 markerade på MSE:s projekteringskarta över fjärrvärmesträckningen. Skala 1:2500.

historiska lämningarna ligger kring Veta skola och kyrkan samt norr om dessa. Speciellt på isälvsomoränen ligger fornlämningarna tätt. Att stråket över Grimstorp och norr om Veta Prästgård skulle vara fornlämningsfattigt har visat sig vara felaktigt. Det rör sig om ett dolt kulturlandskap med många boplatser under dagens plöjskikt. Vid arkeologiska undersökningar år 2005 norr om prästgårdsallén intill bäckravinen registrerades sammanlagt 5 boplatser (RAÄ Veta 45).

Boplatserna är med andra ord överodlade. Den undersökta delen av tre boplatser till RAÄ 45 bestod av över 650 anläggningar (muntl Johan Stenvall). Flera husgrunder kunde identifieras. En stor mängd gropar och härdar låg bland husen samt två brunnar och spår efter odling förekom. Boplatserna daterades till främst äldre järnålder. Två av boplatserna ligger kvar öster om det undersökta området. Det påträffades även trättbägarkeramik från neolitisk tid samt en skärvstensförekomst från bronsåldern. Spår av järnframställning kunde också konstateras. Både norr och söder om detta överodlade stråk uppträder de synliga fornlämningarna. En boplatz (RAÄ Veta 5:1 och 2) från äldre järnåldern har delundersökts år 1967 norröver där E4 löper idag (Damell, RAÄ rapport ATA). Mot sydväst på Päpplinges ägor i Sya socken har boplatzlämningar (Sya 78:1, 79:1 och 80:1) utretts under 90-talet (Larsson 1993:4). Dessa var också från äldre järnåldern. RAÄ 78:1 innehöll 12 härdar som undersöktes i ett schakt. Fynden bestod av silkärkl (Larsson 1993:7ff).

Vanligast är enstaka eller ett fåtal stensättningar som ligger ansamlade. På flera håll är det en kvadratisk ihop med en rund stensättning (RAÄ Veta 1:2, 4:1 och 5:1) eller en eller två runda stensättningar (RAÄ Veta 2:1, Sya 61:1). Runt stensättningarna vid 5:1 låg det tre slarvigt hopslängda stenpackningar med brända ben. Vid RAÄ Veta 2:2 har det undersökts två runda stensättningar år 1967 som innehöll skelettgravar från äldre järnålder (Damell, rapport ATA). Vid landsvägen mot Skänninge norr om skolan står en rest sten (RAÄ 14:1). Här har även påträffats stensamlingar och kolfläckar, troligtvis från äldre järnåldern (ATA).

Bebyggelse från yngre järnålder kan förekomma vid Veta kyrkby eller vid skolan. Detta bekräftas genom registrerade höggravfält från yngre järnåldern (RAÄ 21:1 och 22:1) som ligger kvar norr om fotbollsplanen och ca 0,5 km nordväst om den nyfunna boplatzen RAÄ Veta 45 (1). Flera högar är undersökta och borttagna. De innehöll rika gravgåvor såsom bl a ett ryggnappspanne, ett armband, ett runt genombrutet hänge, allt av brons. Det fanns också bronspärlor och polykroma glaspärlor. Fynden kan dateras till vendeltid (Arbman 1941:63ff). År 1951 undersöktes ytterligare en hög som innehöll en synål av järn, en kedjelänk, en ring av brons och ett 30-tal glas och glasflusspärlor från vikingatid (Tillväxten 1954:85). En runsten (RAÄ 13:2) vid kyrkan är också från vikingatid. Högarna representerar Veta by i sitt äldsta skede. Från äldre järnåldern kan förmodligen även några av stensättningarna på höggravfälten (RAÄ 21:1 och 22:1) ha varit anlagda. En bäckravín går runt Grimstorphs ägor ca 1 km väster om exploateringsområdet. Ravinen har haft en central betydelse i Vetabygden. Det har också påträffats ett stort antal slipstenar och några yxämnen kring Vetavallen (SHM:s katalog). Två är s k lårformiga slipstenar som kan dateras till yngre stenålder.

Undersökningsresultat (del 1)

Undersökningen har följt stamledningens sträckning mellan länsväg 636 i söder och prästgårdsallén mot norr. Den totala sträckningen är ca 550 m lång och löper genom parkytorna mellan den koncentrerade villabebyggelsen. Sträckningen går från väg 636 mot nordväst genom Kilängen och passerar sedan väster om en fotbollsplan. Därefter följer den en gång- och cykelväg förbi gamla arrendatorbostället och slutar vid prästgårdsallén. Marken är utjämnad och ganska plan inom sträckningen men mycket flacka 100 m stora förhöjningar kan skönjas i parkområdena mellan villabebyggelsen. Ledningsschakten var redan uppgrävda vid Kilängen då undersökningen genomfördes. Sammanlagt togs det upp 10 schakt på arkeologiskt lämpliga ställen.

Område 1. RAÄ 48. På Kilängen i södra delen av fjärrvärmesträckningen. Schaktet var redan öppnat. Det hade skurit tvärsigenom två odlingsytor av grå sand med kolsplitter som låg under ett ljusare sandlager. Ytorna låg en bit ifrån varandra men var lika stora i bredd och tjocklek. Ytorna innehöll inte något sentida avfall och var överlagrade av ett tjockt sandlager och har därför tolkats som äldre.

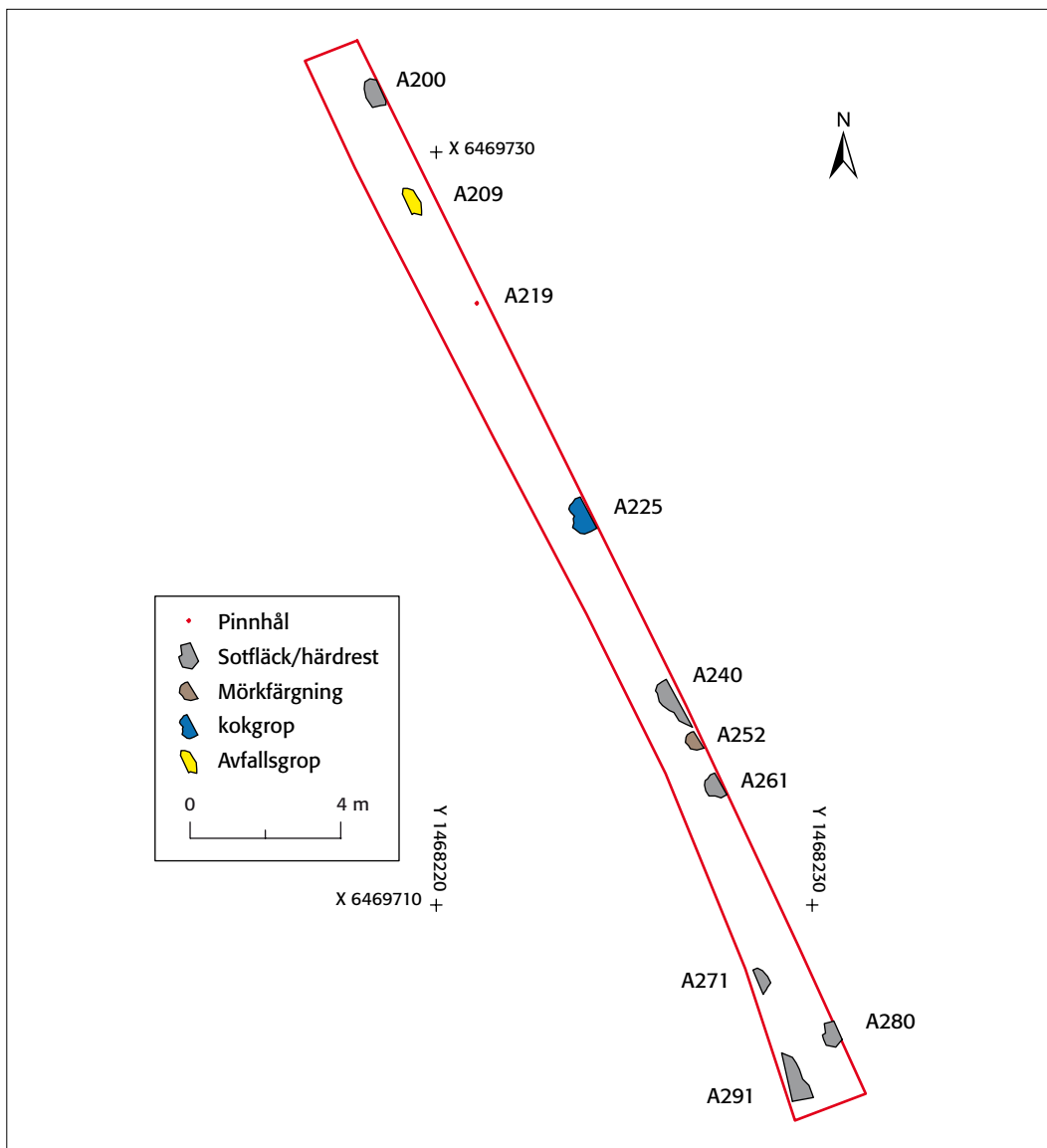

Fig 5. Plan över schakt 2 med de nylupna anläggningarna inmätta. Skala 1:200.

Område 2. Schakt 1. Togs upp väster om fotbollsplanen och löpte mot västnordväst. Orsaken till att schaktet lades där var att marken bestod av sand som i ett förberedande skede konstaterades genom stick med jordsond. Marken var mycket svagt högre vid schaktet. Platsen förmodades innehålla en boplats. Under gräsmattan fanns ett mörkgrått lager av humusblandad sand. Lagret innehöll bränd lera, kol och enstaka skärvstenar som i regel tolkas som förhistoriskt men låg blandat med sentida fynd. Lagret är åtminstone i sitt yngsta skede ett odlingslager.

Område 3. Schakt 2, RAÄ 46. Utmed västra kanten av gång- och cykelvägen som löper efter schakt 1 mot nordväst. Schaktet är upptaget strax innan en korsande gång- och cykelväg i norr. I söder började schaktet 4,60 m norr en annan anslutande gång- och cykelväg. De förhistoriska indikationerna i schakt 1 samt att marken sluttade något i schakt 2:s sydvästra ände gjorde att en boplats bedömdes vara belägen på en plan yta intill sluttningen. I det upptagna schaktet påträffades 10 anläggningar i botten på schaktet. Dessa utgörs av 2 kulturlagerrester, 4 hårdrester, 1 kokgrop, 1 avfallsgrop, 1 grå sandfläck med kolsplitter och 1 pinnhål. En svag sluttning förekom sydväst om schakt 2. I ett anslutande schakt i denna sluttning påträffades ett kulturlager av svartaktig sand. Det låg djupt ner ovanpå den gula bottensanden och fortsatte en bit in på Körsbärsstigen. Vid schakt 2 är det en boplats som ligger kvar på båda sidor om schaktet och vars kulturlager försvunnit ovanpå anläggningarna på grund av att odlingen förflyttat lagret nedför sydvästs sluttningen.

Fig 6. Översikt över schakt 2 (RAÄ 46). Den naturliga sandryggen syns som ett ljusare parti mitt i schaktet. Från N. FOTO BENGT ELFSTRAND.

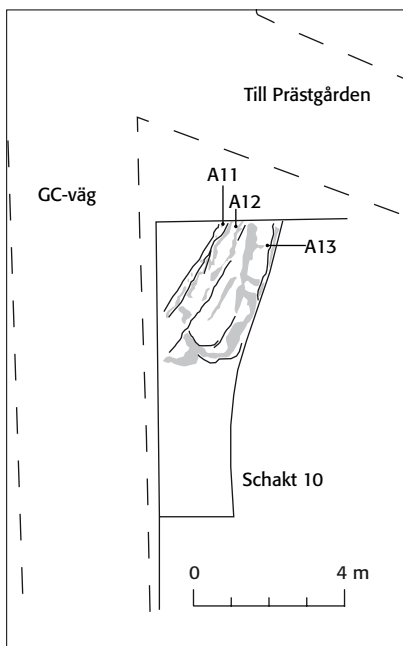

Fig 7. Plan över schakt 10 (RAÄ 47) med rester efter förkolnade stockar vid Veta prästgårds gamla tomt. Skala 1:200.

Område 4. Schakten 3–7. Schakten är upptagna med jämna mellanrum norr om schakt 2 och den korsande gång- och cykelvägen förbi den gamla arrendatorbostaden. Under påförda lager fanns, ovanpå botten, ett grått jämntjockt odlingslager som innehöll tegelflis och porslin.

Område 5. Schakt 8. Låg mellan prästgårdstomtens staket och norr om gång- och cykelvägen. Här var sanden inte påverkad av odling och i botten var det lera.

Område 6. Schakt 9. Låg intill västra kanten av prästgårdstomten. Här låg grov sten dumpad ca 1 m tjockt och därunder fanns ett lager av grå sand. Schakt 9 är nedgrävd i ett igenfyllt vattenhål som legat söder om gamla prästgårdstomten.

Område 7. Schakt 10, RAÄ 47. Togs upp omedelbart söder om infarten till prästgårdens trädgård. Här förmodades det komma rester efter den gamla prästgårdstomten. I schaktet fanns flera lager av olika utseende. Överst löpte en stenrad och under denna förekom tre sottränder efter stockar varav två låg parallellt med varandra i nordnordöst-sydsydväst och en var orienterad i nord-syd. Mellan dessa kom också sotstrimlor i lera. Under detta lager vilade en utfyllnad med jord och tegelflis som gick ända ner till den sydsluttande botten. Denna sydsluttning utgjorde den norra kanten av vattenhållet. Anläggningarna låg inom den gamla prästgårdstomten.

Fig 8. A200, schakt 2 (RAÅ 46). Närmast rund härdbotten med kraftig sotkoncentration i centrum. Från V.
FOTO BENGT ELFSTRAND.

Slutsats

De planerade ledningsschakten går genom det dolda kulturlandskapet och uppvisar ett stort antal fornlämningar under den nuvarande markytan. Därför ansågs en antikvarisk kontroll vara motiverad. De lättbrukade jordarna har också bidragit till tidig odling. De två odlingsytorna (RAÅ 48) i Kilängen har tolkats som tillkomna genom odling på grund av deras jämntjocka lager med finfördelat kolsplitter och sandens gråa karaktär. De kan förmodas vara tidiga, dels på grund av avsaknaden av sentida material i lagren. Även det 0,30 m tjocka gula pålagrade sandskiktet ovanpå talar för en tidig datering. Närheten till boplatserna från främst äldre järnåldern gör det troligt att de är från samma tid.

Nära fotbollsplanen fanns ett tjockt odlingslager med sentida fynd (schakt 1). Enligt en avmätning från 1696 över Veta by och Veta Prästgård har det varit åker söder om prästgården. Detta bekräftas också på häradskartan över Vifolka och Göstrings härader från 1880 och på den ekonomiska kartan från 1948. Den sentida odlingen har också sträckt sig över schakten 2–7. I schakt 1 förekom dock enstaka skärvstenar, kolsplitter och små bitar bränd lera i odlingslagret som indikerar ett sönderplöjt kulturlager från förhistorisk tid. Detta kan möjligen ha haft ett samband med den intilliggande boplatzen i schakt 2.

I schakt 2 (RAÅ 46) framkom ett tiotal lämningar efter en boplats, bestående av typiska anläggningar, som härdar, gropar m m. Anläggningarnas övre partier hade skadats ganska kraftigt av den sentida odlingen. De låg i den gula bottensanden. Boplatzens samtida kulturlager var förskjutet mot väster och sydväst genom odling av boplatzen, troligtvis strax efter dess ödeläggelse. Dateringen av denna är från äldre järnåldern. Denna datering grundar sig på hela komplexets utseende. Anläggningarna är jämnt spridda och kulturlagret är förskjutet genom odlingen som är en mycket vanlig företeelse på Östgötaslätten under äldre järnåldern. Odlingslagret fortsatte nedför sluttningen mot sydväst ända ner till Körbärsstigen. Lagret var sotigt och jämntjockt och det låg också djupt ner direkt ovanpå orörd mark. Boplatzen i schakt 2 ingår säkert i det stora järnålderskomplexet vid RAÅ 45 som visar på en fullåkersbygd redan under denna tid. Boplatzen ligger kvar på båda sidor om schaktet.

Schakt 10 (RAÄ 47) är upptaget inom Prästgårdens gamla tomt. Enligt 1696 års karta låg den väster om den nuvarande tomten med en vattendamm söder därom. Lämningarna som kom fram i schaktet visade på ett nerbrunnet hus. Förkolnade stockar och sot talar för detta. Rester efter en stenrad kan vara en syllstensrad. Den låg överst i lagren. Om den har ett samband med de brända stockarna går inte att uttala sig om på grund av det lilla schaktet. Raden kan också vara från ett hus efter branden. Under huslämningarna fanns ett tjockt fyllnadslager med mylla och tegelflis som vräkts ut i dammens norra kant. Dammen syntes också i schakt 9 där man fyllt ut den med ett metertjockt lager av grov sten och grus ovanpå den gamla botten av grå sand. De framkomna bebyggelseresterna går ej att närmare datera utan större undersökningar, men de är före sekelskiftet 1800 då boningshuset flyttades till sitt nuvarande läge.

Åtgärdsförslag

Inga ytterligare åtgärder föreslås.

Linköping i juni 2008

Bengt Elfstrand

Referenser

Litteratur

- Arbman, H. 1941. *Östgötska storbondegravar från 700-talet e Kr*. Östergötlands Fornminnes- och Museiförening. Meddelanden 1939–1941. Linköping.
- Johansson, H. G. 1979. *Beskrivning till jordartskartan, Linköping SV*. SGU, jordartsgeologiska kartbladet. Serie Ae. Nr 36. Uppsala.
- Larsson, M. 1993. *Päpplinge och Mantorp, Sya och Veta socknar, Mjölby kommun, Östergötland*. Arkeologisk utredning. RAÄ rapport, UV Linköping. Linköping.
- Larsson, M. 1993. *Päpplinge, RAÄ 78, Sya socken, Mjölby kommun, Östergötland*. Arkeologisk undersökning. RAÄ rapport, UV Linköping. Linköping.
- Tillväxten. 1951. *Samlingarna, tillväxt 1949–1951*. Statens Historiska Museer och Kungliga Myntkabinettet, KVHAA. Stockholm.

Otryckta källor

- Damell, D. Rapport, fornlämning 2 och 5, Lilla Ljunga, Veta sn, Östergötland, ATA.
FMIS = Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem.
Statens Historiska Museum: Inventarietkatalogen. Vetavallen. Pall 124 1–13.
RAÄ 45, muntlig uppgift från Johan Stenvall.
Lantmäteriverket: Avmätning 1696 över Veta by och Prästgård. Häradskartan Vifolka och Göstrings härad, 1880. Ekonomiska kartbladet 8F 3d Sya från 1948.

Administrativa uppgifter

- Län*: Östergötlands län
Landskap: Östergötland
Kommun: Mjölby kommun
Socken: Veta socken
Plats: Mantorp, Prästgården, Veta 5:5
Fornlämning: RAÄ Veta 46, 47, 48
Läge: Ekonomisk kartblad 8F 3d Sya, 085 33
Undersökningens mittpunkt: X6469,72 Y1468,22
Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V
Höjdsystem: RH 00

- Riksantikvarieämbetets dnr*: 421-2080-2007
Länsstyrelsens dnr: 431-10051-2007
Projektnr: 10660 (1520960)
Intrasisprojekt: O2007063
Rapportnr: 2008:63
Ansvarig arkeolog: Bengt Elfstrand
Övrig personal: Johan Stenvall, Niclas Klockner

- Beställare*: Länsstyrelsen i Östergötlands län
Kostnadsansvarig: MSE, Mjölby Svartådalens Energi AB
Undersökningstid: 2007-06-01 och 2007-06-15–20
Undersökningsområde: 550 löpmeter
Undersökt yta: 172 m²

- Dokumentationshandlingar*: Förvaras på ATA (Antikvarisk topografiska arkivet i Stockholm).
Kolprover förvaras på UV Öst i väntan på fyndfördelning.

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

Schakt genom RAÄ 48. Schaktet gick genom Kilängen. RAÄ 48 innehöll två troliga odlingsytor, varav den norra ytan ligger 40 m sydost om GC-vägen i Kilängens nordvästra hörn. Schaktet var redan grävt för fjärrvärmen och lämningarna kunde därför bara dokumenteras i schaktväggarna. Denna odlingsyta var plan och låg under ett 0,30 m tjockt lager av gul sand. Själva odlingsytan består av grå sand i ett 0,20 m jämntjockt lager. I det gråa lagret fanns kolsplitter. Lagret syntes 20 m i den upptagna schaktväggen. Lagret ligger kvar på båda sidor om schaktet.

Den andra odlingsytan (också RAÄ 48) förekom i schaktet ca 60 m sydost om den föregående ytan. Fjärrvärmeschaktet hade redan skurit igenom ytan, som bara kunde dokumenteras i schaktväggarna. Denna odlingsyta var synlig inom en sträcka av 20 m och består av ett 0,20 m jämntjockt lager av grå sand med kolsplitter. Ovanpå finns ett 0,30 m tjockt lager av gul sand och det gråa lagret vilar på gul sand. Marken är plan och det gråa lagret kan tolkas som en odlingsyta som ligger kvar på båda sidor om schaktet.

Schakt 1. Började 10 m ostsydost om gång och cykelvägskorset i Körbärsstigens förlängning mot öster och söder om en fotbollsplan. Schaktet löpte 42 m mot ostsydost och var 1,60 m brett samt 0,35 m tjockt ner till orörd mo. Under förnan låg ett 0,35 m tjockt mörkgrått sandlager med humusinblandning. I lagret förekom glest med skärvstenar och skörbrända stenar tillsammans med små bitar bränd lera och kolsplitter. Detta låg blandat med tegelflis, enstaka glasskärvor, porslinsbitar och en järnspik. I botten på detta lager fanns plogspår i den gula botten av beige finmo. I bottenmon var det några diffust sotiga fläckar och en nedgrävning, mest i den östra delen. Beigefärgade moklumpar fanns också i botten på det gråa lagret.

Schakt 2, RAÄ 46. Togs upp parallellt utmed västra sidan om gång- och cykelvägen som löpte mot nordnordväst upp förbi arrendatorbostället till prästgården. Schaktet började 4,60 m norr om gång- och cykelvägen i Körbärsstigens förlängning. Schaktet var 32 m långt, 1,60 m brett och mellan 0,35 och 0,65 m djupt. I västra delen av schaktet finns ett 0,90–0,60 m brett äldre ledningsschakt av brungrå sand med inslag av tegel, rödgods och porslinsbitar. Det översta odlade lagret av sand var brunaktigt och svagt humusblandat samt innehöll enstaka tegelflis, glas och porslinsbitar. Glest spridda skärvstenar förekom också. Att tjockleken på lagret varierade berodde på att mitt i schaktet höjde sig den gula sandbotten till en liten sandtunga. Här var lagret ovanpå endast 0,35 m tjockt och här saknades anläggningar. I den gula sandbotten påträffades 10 anläggningar av varierat slag (se bilaga 2), varav tre (A200, A209 och A219) låg i norra halvan av schaktet norr om den flacka sandtungan och sju (A225, A240, A252, A261, A271, A280 och A291) i den södra halvan. Flera av anläggningarna fortsatte in i den östra schaktväggen. Anläggningarna var kraftigt skadade av plöjning.

Schakt 3–7 låg alla parallellt på västra sidan om gång- och cykelvägen som går upp mot nordnordväst till prästgården. De fem schakten löper utmed östra kanten av arrendatorboställets tomtgräns.

Schakt 3. Låg 9 m norr om en korsande öst-västgående gång- och cykelväg. Schaktet var 4 m långt 0,6 m brett och 0,5 m djupt.

Schakt 4. Togs upp 6 m norr om schakt 3. Schakt 4 var 4 m långt, 0,6 m brett och 0,6 m djupt.

Schakt 5. Öppnades ca 9 m norr om schakt 4. Det var 2,5 m långt, 0,6 m brett och 0,5 m djupt.

Schakt 6. Drogs 6 m norr om schakt 5. Schaktet var 2 m långt, 0,6 m brett och 0,5 m djupt.

Schakt 7. Var beläget 15 m norr om schakt 6. Det var 2 m långt, 0,6 m brett och 0,6 m djupt.

I alla schakten var det överst ett 0,10 m tjockt lager av singelgrus ovanpå ett 0,20 m tjockt lager av fyllnadsgrus och under detta kom ett 0,20 m tjockt odlingslager av grå sand med inslag av humus samt ett fåtal bitar av tegelflis och porslinskärvor. I botten fanns det en skarp gräns till gul-beige sand.

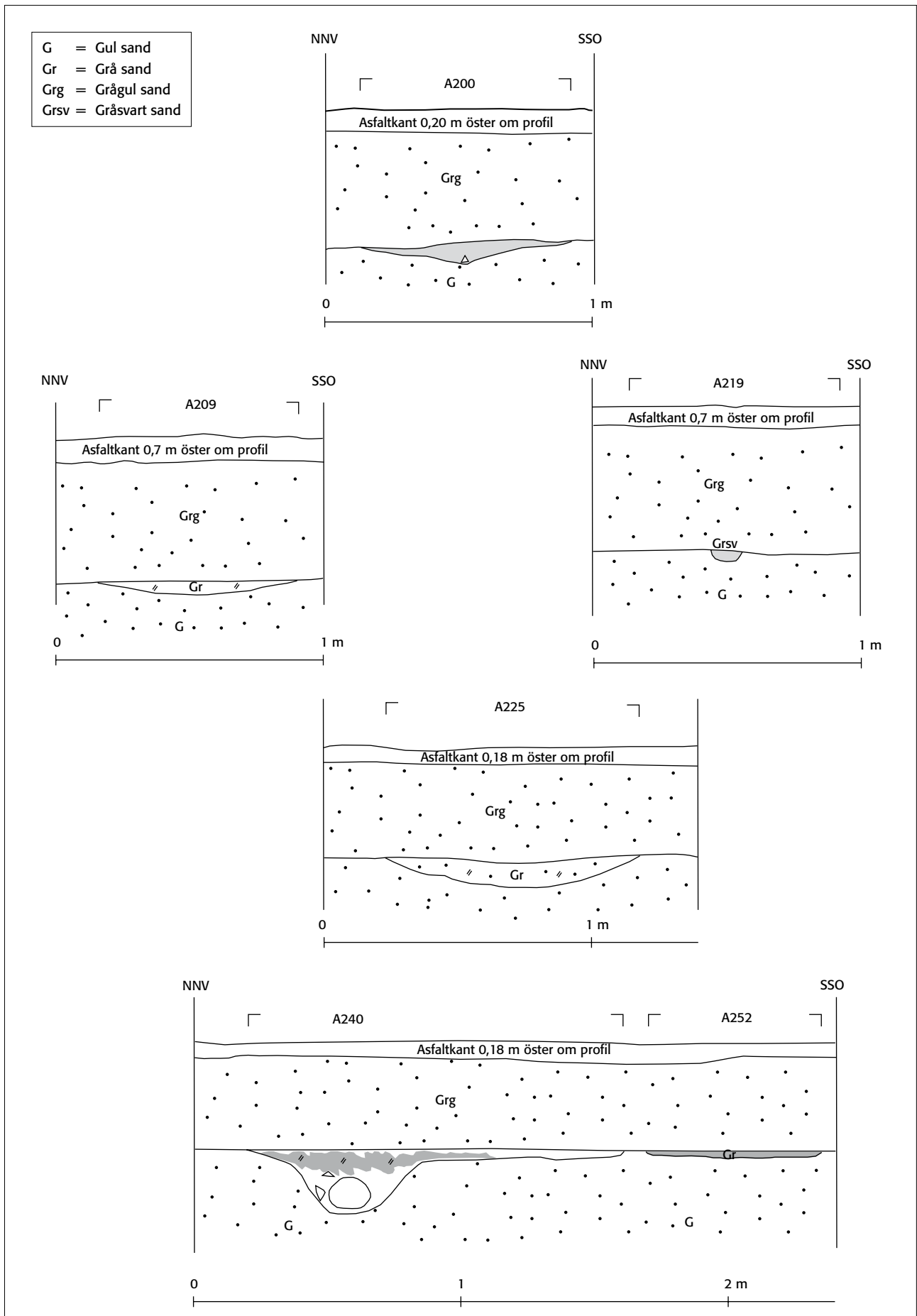
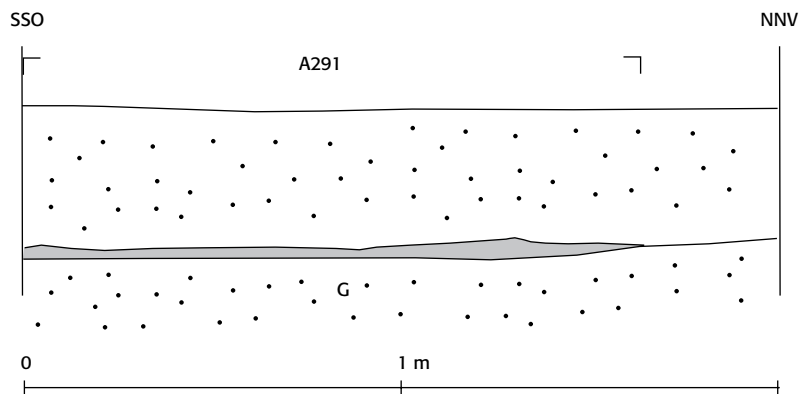
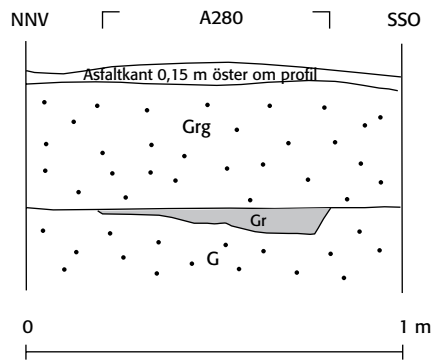
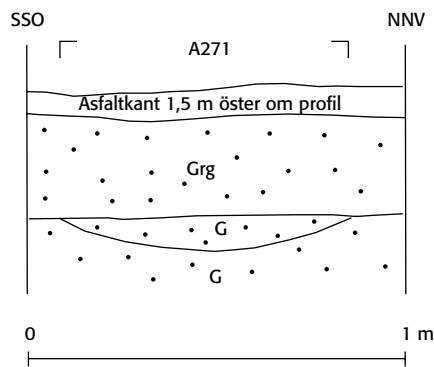
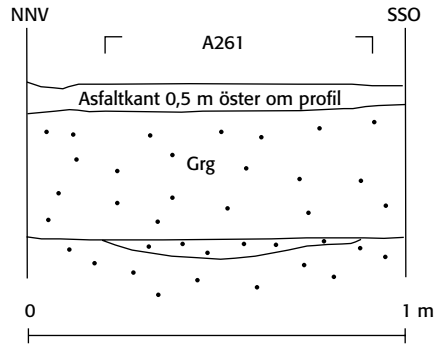

Fig 9 (sid 16 och 17). Profilerna över de 10 anläggningarna i schakt 2, RAÅ 46. Skala 1:20.

- G = Gul sand
- Gr = Grå sand
- Grg = Grågul sand
- Grsv = Gråsvart sand

Schakt 8. Togs upp där gång- och cykelvägen viker av mot nordväst strax söder om prästgårdstomten. Schaktet är upptaget intill vägens norra kant. Schaktet var 3,5 m långt, 1,6 m brett och 0,8 m djupt. Överst i schaktet låg ett 0,40 m tjockt fyllnadslager och därunder ett 0,30 m tjockt lager av ljus finsand ovanpå en brun lerbotten. Här fanns ingen påverkan av odling.

Schakt 9. Låg 27 m sydöst om prästgårdens infart och intill asfaltkanten norr om gång- och cykelvägen. Schaktet var 3 m långt, 1,6 m brett och 1,20 m djupt. Ca 1 m djupt lager av grov fyllnadssten och grusfyllning och därunder ett 0,20 m tjockt lager av mörkgrå sand på brun lera. Den gråa sanden utgör botten på vattendammen som legat söder om den gamla prästgårdstomten.

Schakt 10, RAÄ 47. Schaktet togs upp omedelbart söder om infarten till prästgårdstomten. Schaktet var 4 m långt och 1 m brett i söder samt vidgades till 1,5 m i norr. Schaktdjupet ökade till 0,80 m i söder från 0,50 m i norr. Markbotten lutade kraftigt mot söder och var kanten på det vattenhål som legat söder om den gamla prästgårdstomten. Under förnan vidtog ett 0,30 m brungrått lager av grus som i botten var sotblandad och ca 0,05 m tjockt. Det förekom olika fraktioner av marktyper i myllan. Utmed en (A11 längst i väster), av de tre förkollnade stockarna A11–A13 som låg orienterade mot nordost, förekom utmed A11, stockens västra sida, en smal rand av gulgrått grus. Mellan A12 och 13 fanns det lera som intill stockarna delvis var rödbränd. Mellan stockarna låg tegelflis i små mängder som dock låg tätare mot nordväst. Under sotlagret var det sotflammigt 0,30 m djupt i norr och ökade i tjocklek i söder till 0,60 m. Under det sotiga lagret kom brun mylla med inslag av tegelflis i riklig mängd. Detta lager låg på en grå sandbotten 0,10 m tjockt ovanpå gul bottensand som i söder låg 0,80 m djupt, Lagren verkade vara utfyllnad på norra sidan av vattenhålet.

Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar

A200, schakt 2. Härdrest. Den låg 29,50 m från schaktets södra ände och i östra kanten av schaktet i den beigegula bottensanden 0,45 m djupt. Härdresten var 0,85 m stor i nord-syd och syntes 0,60 m ut från östra schaktkanten. Den var kraftigt sotfärgad i mitten och sotet flöt ut fläckvis mot kanterna med gråa mellanpartier i sotet. Kolsplitter förekom i härdområdet (kolprov 1) och även mycket små bitar smulig bränd lera. Härdresten hade en oregelbunden form med en svagt konkav botten 0,05 m djup.

A209, schakt 2. Avfallsgrop. Den låg 26,55 m från södra änden och var skadad av ett sentida schakt som syntes i botten på schakt 2. Gropen låg 0,45 m under markytan i den beigegula sandbotten. Avfallsgropen avtecknade sig som en 0,70 m stor grå fläck i nord-syd med kolsplitter. Gropen var förstörd i väster av ett äldre schakt så att endast 0,34 m fanns kvar i östra delen av anläggningen. Gropen hade en oregelbunden form i öster. Själva gropen hade en 0,06 m djup konkav botten.

A219, schakt 2. Pinnhål. Det låg 23,40 m från schaktets södra ände strax norr om den flacka höjdtungan som korsar schaktet i botten och 0,55 m djupt under markytan. Pinnhålet är nedgrävt i markbotten av beigegul sand. Hålet är runt och syntes som en 0,10 m i diameter stor och 0,04 m djup nedgrävning med konkav botten fylld med grå sand. Det mäktiga plöjskiktet ovanpå bestod av brungrå sand och skilde sig från gropfyllningen.

A225, schakt 2. Kokgrop. Denna framkom 16,90 m norr om schaktets södra ände. Den låg 0,45 m djupt i den beigegula bottensanden. En del av anläggningen fortsatte in i den östra schaktväggen. Gropen syntes som en meterlång grå mörkfärgning med oregelbundna kanter. Anläggningen stack ut 0,60 m från schaktkanten. Gropen var 0,12 m djup med konkav botten och fylld med flammigt gulgrå och mörkgrå sand med kolsplitter samt smulig bränd lera. Under gropen var sanden orangebränd.

A240, schakt 2. Härdrest. Den låg 11,20 m från södra schaktväggen. Härdresten låg i den beigegula bottensanden 0,45 m under markytan och fortsatte in i den östra schaktväggen. Av härdresten syntes 1,30 m i nord-syd och den hade en oregelbunden form. Anläggningen stack ut 0,50 m i norra delen och 0,25 m i söder. I norra delen var sotet intensivast och bildade en svartflammig yta med enstaka skärvstenar i. Sotet gick ner 0,08 m djupt och var koncentrerat på ytan till en grop som var 0,40 m stor och 0,20 djup med en skörbränd 0,18 m stor sten i botten. I sotet fanns också kolsplitter (kolprov 2).

A252, schakt 2. Mörkfärgning. Den låg 10,35 m från schaktets södra kant och fortsatte till hälften in i den östra schaktväggen 0,45 m under markytan. I den beigefärgade bottensanden syntes en 0,60 m stor fläck av grå sand som i de diffusa kanterna var flammigt gul-grå. Fläcken hade en tydlig gråkoncentrerad kärna. Den var endast 0,02 m tjock och hade en plan botten. Den gråa fläcken stack ut 0,35 m från schaktkanten.

A261, schakt 2. Härdrest. Rensades fram 8,80 m från schaktets södra kant. Anläggningen går in i östra schaktväggen och låg 0,40 m under markytan. Härdresten är 0,70 m bred och sticker ut 0,45 m från schaktväggen samt är förmodligen rund. Den hade en svagt konkav botten som i mitten var 0,05 m djup. Härdresten syntes som en gul och grå melerad fläck med tätt inslag av små sotklumpar. Anläggningen avtecknade sig tydligt i den beige och gråflammiga botten men under härdresten var sanden gul. Ett fåtal skärvstenar låg i plöjskiktet ovanför härdresten.

A271, schakt 2. Härdrest. Härden kom fram 3,40 m från schaktets södra ände. Anläggningen låg 0,35 m under markytan och fortsatte in i västra schaktväggen samt var skadad i öster av det gamla schaktet som förekom i botten på det nuvarande schaktet. Härdresten har förmodligen varit rund och 0,70 m i diameter. Den stack ut 0,30 m från den västra väggen samt flöt ut i gråa klumpar efter aska (?) i det bruna sandlagret på östra sidan efter botten-schaktet. Anläggningen bestod av mörkgrå sotflammig sand som haft en diameter på 0,75 m och en konkav botten med ett djup av 0,10 m. Under kom gul sand.

A280, schakt 2. Sotfläck. Anläggningen låg ca 1 m från schaktets södra ände och 0,35 m under markytan. En del av fläcken fortsatte in under östra schaktväggen och en del var skadad i väster av det gamla schaktet i botten. Vid östra schaktväggen var sotfärgningen synlig 0,70 m

och stack ut i schaktet ca 0,10 m med en rak kant i väster. I sotet fanns kolsplitter (kolprov 3). Den norra delen av sotet var förbundet med en sotfläck nordväst därom som är 0,60x0,45 m stor och verkar ha varit rund med sotinslag. Denna del var skadad i väster. I tvärsnitt var fläckarna 0,06 m djupa i södra kanterna och hade i utseende en kilformad profil. Väster om det östra sotlagret var sanden gulvit. I övrigt var det gul sand under och omkring anläggningen mellan det gamla bottenschaktet och östra schaktväggen.

A291, schakt 2. Sotstrimlor (eventuellt en kulturlagerrest). Dessa låg 0,35 m under markytan och i den sydvästligaste delen av schakt 2. Ett 0,02 m tjockt lager av gul- och gråmelerad sand med strimlor av svart sot som låg utdraget i nord-syd och i södra delen var 0,06 m tjockt. Sotstrimlorna täckte en 1,32x0,70 m stor yta och var avskurna i södra änden av en sentida störning.

A11, schakt 10. Förkolnad stock (sträng av sot). Anläggningen låg i västra delen av schaktet och ca 0,35 m djupt under markytan samt överlagrades delvis av A14. Sotsträngen låg orienterad i nordost-sydväst i sydsluttande mark. Strängen var rak och syntes inom en sträcka av 1,70 m samt varierade mellan 0,10 och 0,15 m i bredd. Stocken hade utmed västra sidan en 0,05 m bred grussträng. Leran under sotet var svagt rödbränd.

A12, schakt 10. Förkolnad stock (sträng av sot). Anläggningen låg mitt i schaktet 0,35 m djupt under markytan på samma nivå och parallellt 0,20 m utmed A11:s östra sida mot nordost. Marken sluttade mot söder. Sotsträngen syntes inom en 2 m lång sträcka. Den bestod av en rad olikstora klumpar av sot. Dessa varierade mellan 0,10 och 0,02 m i storlek men låg i en linje och verkade vara rester efter en stock. Strängen av sot var 2 m lång och bestod av ett 0,05 m tjockt sotlager. Under norra delen av strängen var marken svagt rödbränd.

A13, schakt 10. Förkolnad stock? (flammigt sotlager). Anläggningen låg i östra delen av schaktet ca 0,35 m under brungrått grus och på samma nivå som A11 och A12. Marken slutade mot söder. Anläggningen var orienterad mot nordnordost så att norra delen nästan anslöt till den nordostliggande A12. Anläggningen (A13) syntes inom en 1,90 m lång sträcka och bestod av två parallellt gående sotsträngar som stundtals förbands genom tvärgående sotsträngar. Anläggningen var 0,25 m bred och hade oregelbundna kanter och kan ha bestått av små sotfläckar på rad (om det inte varit en stock). Sotlagret var intensivare i anläggningsändarna och var 0,05 m tjockt. Under sotet var marken lätt rödbränd.

A14, schakt 10. Stenrad (syllstensrad?). Stenraden låg i västra delen av schaktet under ett 0,20 m tjockt lager av brungrått grus samt i botten delvis i och ovanpå sotlagret ovanför A11, 12 och 13. Anläggningen överlagrade delvis A11. Marken lutade svagt mot söder. Anläggningen bestod av en ojämn rad av 5 stenar som var 0,45–0,20 stora. De var naturstenar och hade delvis stort mellanrum mellan varandra samt låg inom en 1,90 m lång sträcka som var orienterad mot nordväst.

DEL 2. ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING I FORM AV ANTIKVARISK KONTROLL FÖR ETT LÅNGSCHAKT I SAMBAND MED FJÄRRVÄRME

RAÄ 45 (1). Schakt 1 i södra delen. Boplats.

Sammanfattning

Se sammanfattning i del 1.

Bakgrund

Mjölby Svartådalen Energi AB (MSE) ansvarade för nedläggning av fjärrvärme i området väster om Mantorps samhälle. Denna sträckning har till uppgift att försörja Gusab vid Svartån och angränsande fastigheter med fjärrvärme. Denna ledningsetapp som är 2 km lång skulle anslutas till fjärrvärmens vid Prästgården och följa prästgårdsallén samt korsa länsväg 975. Därefter skulle ledningen gå mot nordväst över fastigheterna Veta 4:1 och 8:1 i Veta socken och Grims-torp 1:1, 2:1, 3:1, 4:1, 5:1 i Sya socken samt vika av vid festplatsen mot väster över Veta 2:5 i Veta socken, Mjölby kommun, Östergötland. Över de angivna fastigheterna kontrollerades en 850 m lång sträcka som mestadels bestod av lätta jordar. Länsstyrelsen i Östergötlands län gav UV Öst i uppdrag att utföra en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Undersökningen föregicks av en besiktning som fastställde den aktuella sträckningen. Den ursprungliga planen för ledningen hade en annan sträckning, som ansågs antikvariskt olämplig, närmare gravfälten RAÄ 21:1 och 22:1. För den arkeologiska förundersökningen ansvarade Bengt Elfstrand som också sammanställt rapporten. Mjölby Svartådalen Energi AB stod för kostnaderna.

Syfte och metod

Syftet var att kontrollera om det fanns dolda fornlämningar under plöjskikten i närheten av den kulverterade bäckravinen väster om RAÄ 45 eller i de lätta jordarna norr därom. Norr om festplatsen har det tillvaratagits föremål från stenåldern som kunde indikera en boplats. Om anläggningar skulle uppträda i ledningssträckningen skulle de undersökas och borttagas. Fältarbetet utfördes med grävmaskin som avlägsnade matjorden inom en 850 m lång sträcka. Därefter skedde en okulär besiktning och vanlig dokumentation av påträffade anläggningar.

Topografi och fornlämningsmiljö

Se beskrivning i del 1.

Undersökningsresultat (del 2)

Hela sträckningen var 2 km lång, varav 850 m kontrollerades. Den övriga sträckan över Strömsnäs väster om den kontrollerade linjen följer tomtkanter och vägar och ansågs inte vara av arkeologiskt intresse. Inom den aktuella sträckningen påträffades en boplats under plöjskiktet i åkern till fastigheten Veta 8:1 inom en 70 m lång sträcka som låg längst i söder närmast länsväg 975. Boplatsen har erhållit RAÄ numret Veta 45 (1). Schaktet är orienterat i sydost-nordväst. Ca 30 m av den sydligaste delen bestod botten av ett gult molager som ligger ovanpå lera. Molagret tunnas ut mot norr och därefter kommer lerlagret i dagen under plöjskiktet de övriga 40 m. Marken lutar svagt mot söder utom i norra delen av boplatsen som ligger i ravin-sluttningen ner mot den nu kulverterade bäcken. Denna rinner från väster mot öster och passerar därefter det stora förhistoriska bebyggelsekomplexet med 5 kända boplatser (RAÄ45).

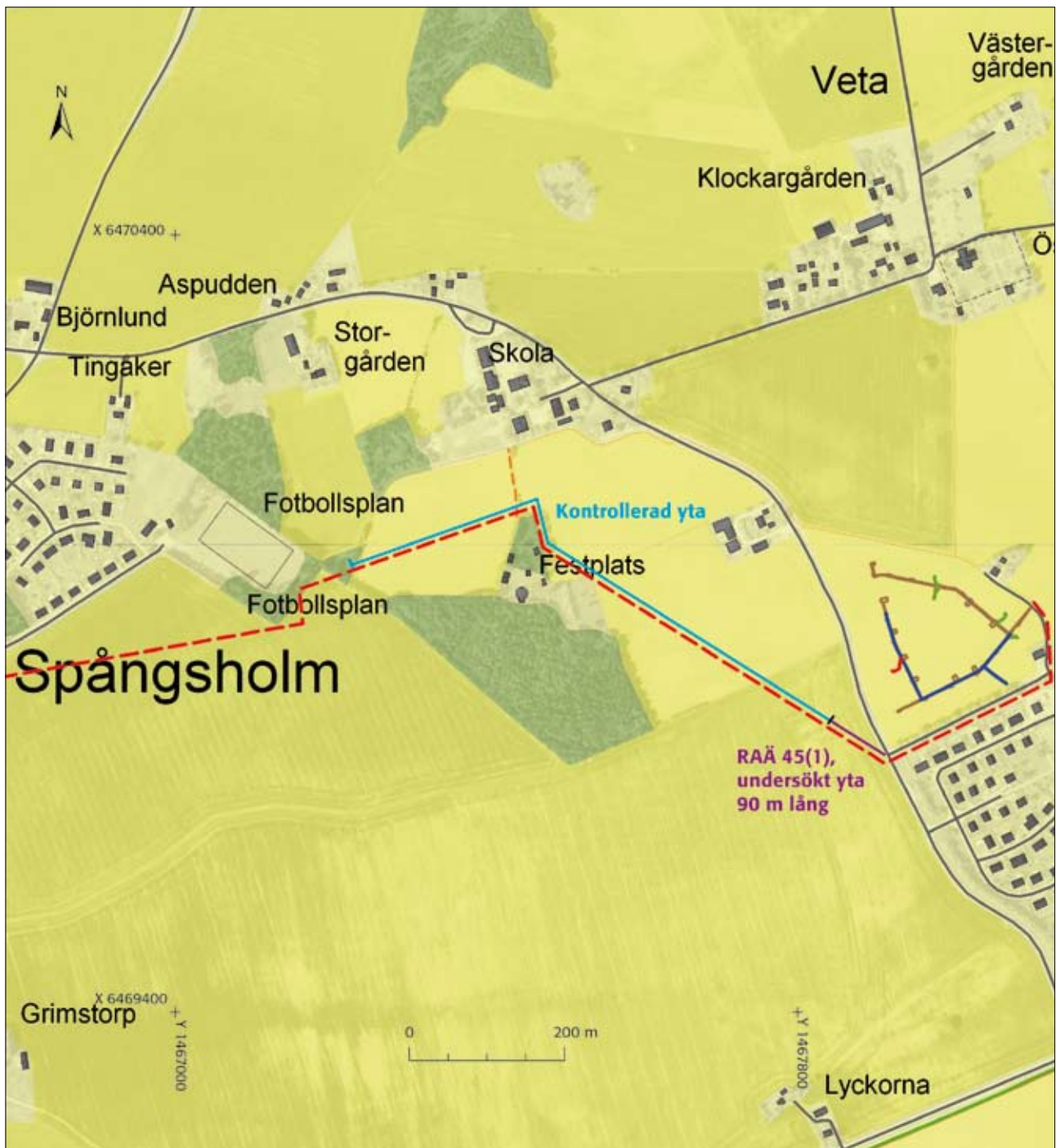

Fig 10. Sydligaste delen av schaktet, vid del 2, där RAÄ 45 (1) är belägen. Detta ligger väster om prästgårdsallén. Skala 1:8000.

Norr om bäckravinen bestod marken av en flack lerrygg som skilde en marksänka från bäckravinen. I sänkan förekom svart mull i ett tunt lager under plöjskiktet. Det kan förmodas att det är resterna efter en flack våtmark, som låg på fastigheten Grimstorp. I botten på våtmarken var det gul sand. I den övriga delen av sträckningen mot nordväst och väster saknades anläggningar och fynd.

Boplatsanläggningarna låg direkt under det humusblandade plöjskiktet av mo som var ca 0,25 m tjockt. I plöjskiktet förekom enstaka skärvstenar. Plöjningen har skadat anläggningarnas ytor. Sammanlagt har det framkommit 10 anläggningar som är koncentrerade i två grupper vardera ansamlade inom ca 25 m stora ytor och däremellan var det ett 20 m brett gråare moparti med kolsplitter som förmodligen representerar resterna efter ett kulturlager. Där fanns

dock inga iakttagbara fynd eller skärvstenar inom detta parti. Boplatsanläggningarna var 10 stycken och bestod av 1 ugnsgrop, 2 härdar, 2 avfallsgropar, 1 ränna, 1 stolphål, 1 mörkfläck med ett stolphål under, 1 kulturlagerrest och en rund mörk fläck. Vissa anläggningskategorier är inte koncentrerade till ett visst område utan alla kategorier är spridda utan inbördes ordning. Alla anläggningar är nedgrävda i undergrunden. Ingen är lagd direkt på dåvarande markytan. De flesta anläggningarna understiger 1 m i diameter. Boplatsen ligger kvar på båda sidor om schaktet.

Slutsats

Den nyfunna boplatsen ligger nästan i anslutning till de fem boplatser som upptäcktes år 2004. Tre av dessa undersöktes 2005 och de två östligaste boplatserna ligger kvar. Den bäck som tidigare runnit genom Veta, men som nu är kulverterad, har tillsammans med de moiga jordarterna haft en avgörande betydelse för boplatsernas placering i terrängen. Nästan samtliga boplatser ligger anslutna till själva bäckravinen. Fyra av fem boplatser tillhörande RAÄ 45 har anlagts norr om ravinen. Detta beror förmodligen på att sluttningen med bra jordar är mera omfattande på den sidan, eftersom man strävat efter att ha en viss lutning på odlingen. Sluttningen är kortare på bäckravinsens södra sida vid dessa och därför har man hamnat på de underliggande lerjordarna tidigare, då ytlagret av mo dragits ner till en smal remsa vid bäcken. Den nyupptäckta boplatsen RAÄ 45 (1) som framkommit i det aktuella ledningsschaktet ligger dock på södra sidan om bäcken därför att marken fortsätter att luta söderut på den sidan väster om de övriga boplatserna. Genom odlingen har leran kommit i dagen under bosättnings-tiden närmast bäckravinen då det tunna molagret som tidigare låg ovanpå hamnat söderut genom neddragningen i sluttningen. Det fanns inte något ordinärt kulturlager kvar ovanpå anläggningarna utom ett diffust lager med kolsplitter mellan de två anläggningskoncentrationerna. Det fanns inte några fynd i kulturlagret. De mycket fåtaliga fynden låg i anläggningarna.

Fig 11. Översikt över fjärrvärmeschaktet med den nyupptäckta boplatsen RAÄ 45 (1) i förgrunden. Från Ö.
FOTO BENGT ELFSTRAND.

Fig 12. A5 var en avfallsgrop med en sotig yta. Gropen var skadad i norr av ett ledningsschakt. Från NNV. FOTO BENGT ELFSTRAND.

Fig 13. A1 bestod av en mörkfärgning på ytan med ett sotfyllt stolphål i botten. Från S. FOTO BENGT ELFSTRAND.

I ugnsgropen A3 förekom det bränd lera i små klumpar (F3) och även i avfallsgropen A5 (F2) som också innehöll några enstaka brända ben (F1). Kolprover har också sparats från 6 anläggningar. De skadade ytorna på anläggningarna gör det svårt att bedöma deras inbördes sammanhang. Helhetsintrycket av boplatsens karaktär gör det troligt att den använts under äldre järnåldern. Boplatsens nära anslutning till de undersökta boplatserna omedelbart öster därom gör det troligt att den ingått i den flyttningssykel som verkar ha förekommit i området. Bäckravinen har varit en viktig centralpunkt för det pärlband av boplatser inom vetabygden. Bäckens betydelse för de påträffade boplatserna understryks genom avsaknaden av boplatser i den 500 m långa ledningssträckningen nordväst om RAÅ 45 (1). Förmodligen har bytomten sitt ursprung från dessa boplatser innan den flyttades upp till sitt nuvarande läge. Namnet Veta syftar på en marksänka eller lång fördjupning (Svenskt Ortnamnslexikon 2003:347) som kan utgöras av bäckravinen.

Strax norr om bäcken, ovanför en flack lerrygg, förekom under plöjskiktet en uttorkad våtmark som bestod av svart mull, bara några centimeter tjock. Dess läge har medfört att ett litet rätvinkligt utskott finns på Grimstorps fastighetsgräns mot Veta by. Förmodligen har våtmarken haft en betydelse vid gränsdragningen mellan byarna. Samma ägofigur finns också på ägomätningen från 1738 över Grimstorp (Lanmäteriet) där angränsande mark betecknats som en hästhage. Det märkliga är att varken bäcken som syns i terrängen eller någon våtmark är markerad på kartan just där. Bäckens utritad väster om hagen då den utgör ägosträckningen mellan byarna.

Norr om festplatsen där ledningssträckningen vek av mot väster fanns inga spår av förhistoriska lämningar, trots att det påträffats en del stenåldersföremål i åkern (slipstenar, yxämnen och lårformiga slipstenar: SHM:s katalog). Däremot var det översta plöjskiktet mycket tjockt (nästan 1 m) på Veta bys ägor i ledningssträckningen, vilket tyder på långvarig odling.

Åtgärdsförslag

Inga vidare åtgärder föreslås.

Linköping i juni 2008

Bengt Elfstrand

Referenser

Litteratur

Wahlberg, M. (Red). 2003. Svenskt Ortnamnslexikon. Språk- och folkminnesinstitutet. Uppsala.

Övrig litteratur

Se del 1.

Otryckta källor

Lantmäteriverket, Lantmäteristyrelsens arkiv: Östergötland, Sya socken, Grimstorp, Ägomätning 1738.

FMIS = Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem.

Statens Historiska Museum, Inventarietkatalogen. Vetavallen pall 124, 1–13.

Administrativa uppgifter

Län: Östergötlands län

Landskap: Östergötland

Kommun: Mjölby kommun

Socken: Veta och Sya socknar

Plats: Veta 8:1, 4:1 och 2:5. Grimstorp 1:1, 2:1, 3:1, 4:1 och 5:1

Fornlämning: Veta 45 (1)

Läge: Ekonomiskt kartblad 8F 3d Sya, 085 33

Undersökningens mittpunkt: X6469,74 Y1467,87

Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V

Höjdsystem: Fristående

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-3103-2007

Länsstyrelsens dnr: 431-19674-2007

Projektnr: 10676 (1520977)

Intrasisprojekt: O2007094

Rapportnr: 2008:63

Ansvarig arkeolog: Bengt Elfstrand

Beställare: Länsstyrelsen i Östergötlands län

Kostnadsansvarig: MSE, Mjölby Svartådalen Energi AB

Undersökningstid: 2007-09-10–13

Undersökningsområde: 850 löpmeter

Undersökt yta: 140 m²

Dokumentationshandlingar: Förvaras på ATA (Antikvarisk topografiska arkivet i Stockholm).
Fynd och kolprover förvaras på UV Öst i väntan på fyndfördelning.

Bilaga 1. Anläggningsbeskrivningar

Anläggningarna är numrerade från sydost mot nordväst. Dessa är koncentrerade inom en 70 m lång sträcka i flack sydsluttning med ett 0,25 m tjockt plöjskikt ovanpå. Anläggningarna var kraftigt ytskadade av plöjning. Längst i nordväst sluttar marken mot norr ner i bäckravinen.

A1. Mörk ytfläck med stolphål under. Anläggningen låg 10,6 m nordväst om södra schaktändan. Den mörka fläcken var närmast rund och 0,80 m i diameter och 0,06 m djup med mycket flack konkav botten. Fyllningen bestod av grå mo med kolsplitter. Södra delen av fyllningen var svagt sotfärgad. Under sydvästra kanten av anläggningen fanns ett stolphål som var 0,15 m i diameter. Stolphålet hade lodräta väggar och en plan botten samt var 0,17 m djupt. Det var fyllt med sotig mo och kolsplitter (PK6) samt med klumpar av rödbränd mo. Den omgivande mon var gul.

A2. Mörkfärgning. Anläggningen låg 0,80 m nordväst om A1. Dess östra kant fortsatte utanför schaktet. Mörkfärgningen var närmast rund och 0,80 m i diameter och 0,04 m djup med en svagt konkav botten. Sänkan var fylld med grå mo och en del kolsplitter (PK5). Mon omkring anläggningen var gul.

A3. Ugnsgrop? Anläggningen låg ca 2 m västnordväst om A2. En bit av den västra delen fortsatte in i schaktkanten. Gropen hade en något oregelbunden form och var mellan 0,70 och 0,80 m stor samt 0,35 m djup med rundad botten. Gropen var i de djupare delarna 0,40 m i diameter med branta väggar som flackade ut på ytan så att diametern blev större. En 0,80 m lång ränna gick ut mot norr. Denna hade en V-formad botten och sjönk ned mot gropens botten. Rännan hade en oregelbundet spetsig form i plan med den största bredden vid ugnskanten. Rännan var djupast en bit bort från gropen. Gropen och rännan var fyllda med grå mo. Den gråa mon var sotblandad i ytan och 0,10 m ner, där det också förekom sju små skärvstenar (0,02–0,07 m stora). I sotet fanns enstaka kolsplitter och även under detta där ett kolprov togs (PK4). Små smuliga klumpar av rödbränd mo och lera (F3) förekom mest i kanterna av gropen. I botten på gropen fanns en rödbränd lerig mokaka som täckte hela botten och var 0,01 m tjock. Gropen vilade i botten på grå lera och var nedgrävd i gul mo.

A4. Härdbotten. Anläggningen låg 5,80 m nordväst om A3. Härdbotten var närmast rund och 1,10 m i diameter. Den hade en konkav botten och var 0,10 m djup. Den flacka gropen var fylld med delvis svagt sotfärgad grå mo och kolsplitter. Fyllningen hade perforerats med maskhål som var sotiga eller gula. I härdresten låg en 0,02 m stor skärvsten. Runtom anläggningen var det gul mo.

A5. Avfallsgrop. Anläggningen låg ca 2,80 m nordväst om A4. Gropen var skadad av ett schakt i västra delen. Den var 0,60x0,80 m stor och hade ursprungligen varit rund samt hade en skålformad botten. Gropen hade ett djup av 0,21 m och var fylld med svartgrå humusrik mo. Svag sotfärgning förekom i fyllningen tillsammans med kolsplitter (PK3). Smulig bränd lera (F2) låg nära gropbotten. I gropens södra del nära botten fanns några brända ben (F1). Söder om gropen anslöt en 0,60 m stor rund mofläck. Anläggningen var nergrävd i gul mo.

A6. Ränna. Anläggningen låg i den norra anläggningskoncentrationen ca 19,5 m nordväst om A5. Rännan var 1,0 m lång och 0,40 m bred. Den löpte i ostnordost-västsydväst och var svagt böjd mot norr. Den hade oregelbundna kanter och en närmast V-formad botten 0,17 m djup. Fyllningen bestod av gråflammig lerig mo med inslag av orangefärgade fläckar och kolsplitter. Rännan verkade fortsätta under schaktkanten mot ostnordost efter ett uppehåll till den undersökta anläggningen. Rännan låg i gulaktig-brun moig lera.

A7. Stolphål? Anläggningen låg ca 2 m nordväst om rännan A6. Den bestod av en 0,25 m i diameter rund grå lerfläck som var gulflammig på ytan och med något diffusa kanter. Den syntes väl i den brungula bottenleran. Stolphålet var kraftigt nerplöjt och var endast 0,04 m djup med svagt konkav botten.

A8. Litet kulturlager. Detta låg 3,5 m nordväst om A7 och fortsatte in under schaktväggen i väster. Lagret var skadat i dess södra del där ett ledningsschakt löpte i öst-väst tvärs över undersökningsschaktet. Lagret var oregelbundet och 3,70x1,10 m i storlek. Det syntes som ett gråsvartflammigt lager av lera uppblandat med mo. Lagret var sotigast i nordvästra delen. Kolsplitter (PK2) fanns rikligast i sydöstra delen och i glesare mängd i övrigt. I mitten av laget

fanns en 1,20 m stor nedgrävning med konkav botten som var 0,14 m djup. I södra delen av lagret förekom en 0,25 m stor fläck med orangebränd lera. Även mycket små orangefärgade lerklumpar låg spritt i lagret, liksom tre mycket små skärvtstenar. Lagret hade en plan botten utom nedgrävningen i mitten. Runtom var det brungul lera.

A9. Härdgrop. Anläggningen låg ca 6 m nordväst om A8 och var placerad i nordsluttning vid bäckravinen. Härdgropen var oval till formen och orienterad mot östsydöst. Den var 1,10x0,80 m stor. Gropen hade en konkav flack botten och var 0,13 m djup. Gropens kanter var något diffusa. Den hade en fyllning av sotig moig lera som var svartast i nordvästra delen av anläggningen. Runtom och under härdgropen var det brun moig lera.

A10. Avfallsgrop. Denna låg 2 m nordväst om A9 i nordsluttningen ner mot bäckravinen. Avfallsgropen var oregelbunden till formen och 1,40x0,70 m stor och 0,34 m djup. Gropen var oregelbundet rund i nordvästra delen och hade brant sida i västra delen som lutade flackare mot norr. Gropen hade en svagt skålförmig botten. Från gropens östra del utgick en 0,70–0,80 m bred ränna med rak kant i söder som fortsatte under östra schaktväggen. Gropen var fylld med mörkgrå moig lera som var sotsvart på ytan. Kolsplitter (PK1) förekom i hela gropen utom i sotet på ytan. Den moiga leran hade samma mörkgrå färgskiftning i rännan utan sotfärgning på ytan. Anläggningen var nergrävd i brunbeige lera.

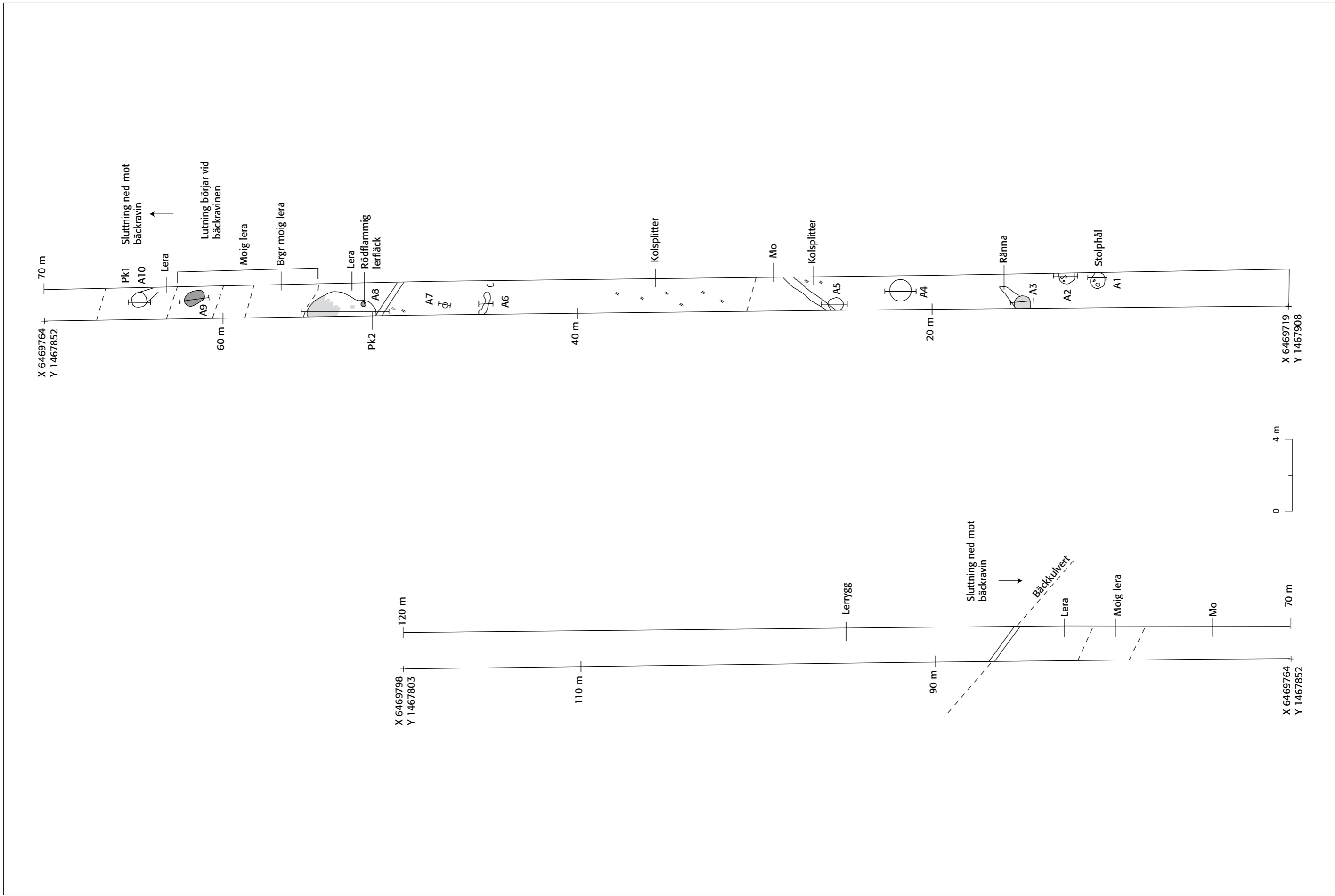
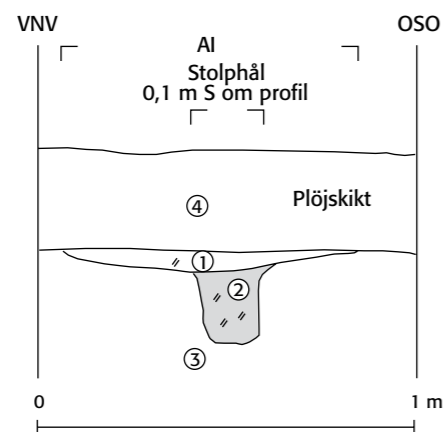
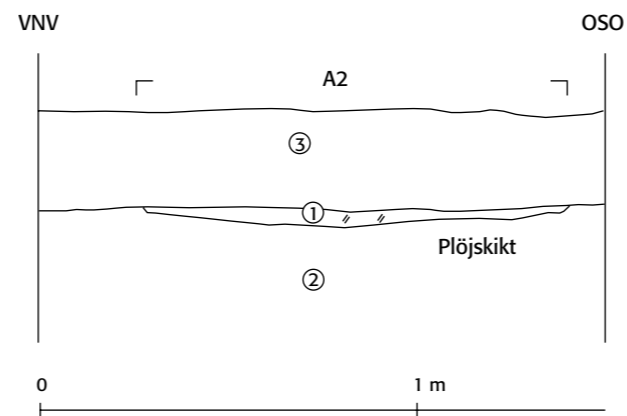

Fig 14. Plan över de 10 nyupptäckta anläggningarnas läge i schaktet, RAÅ 45 (1). Skala 1:200.

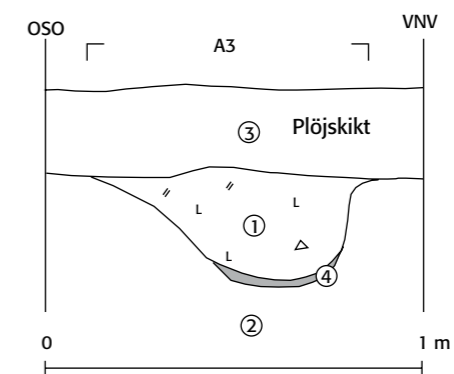
A1

1. Grå mo med enstaka kolsplitter.
2. Grå- och svartflammig mo samt rikligt med kol i stolphål.
3. Gul mo.
4. Mörkgrå humusblandad mo som stundtals har en brunaktig nyans.

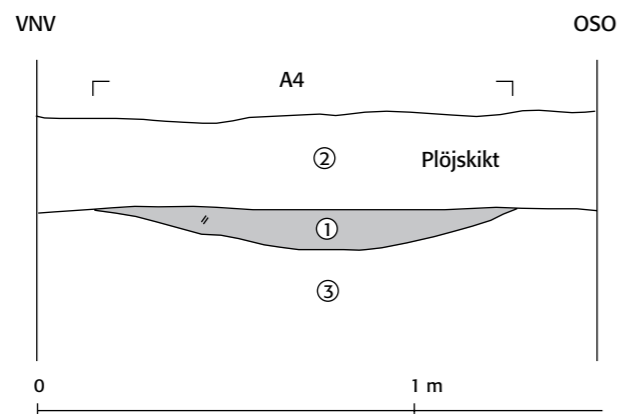
A2

1. Grå mo med enstaka kolbitar.
2. Gul mo.
3. Mörkt brungrå humusblandad mo.

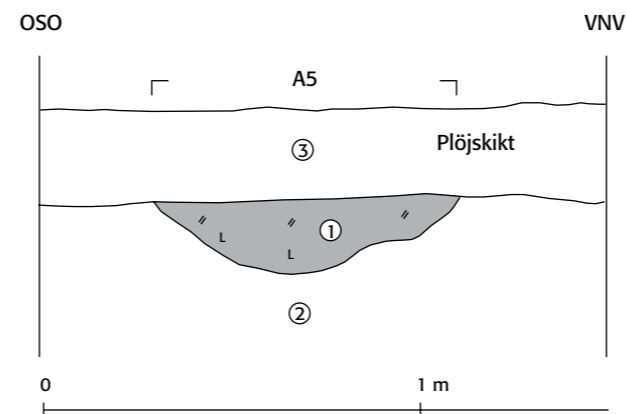
A3

1. Grå-/svartflammig humusblandad mo med inslag av kol och bränd lera.
2. Gul mo.
3. Mörk brungrå humusblandad mo.
4. Rand av rödbränd mo.

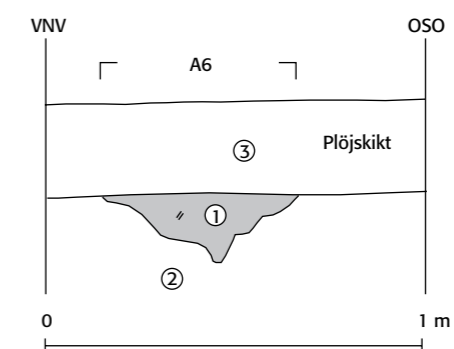
A4

1. Svartaktig mo med enstaka mycket små kolbitar.
2. Brungrå humusblandad mo.
3. Gul mo.

A5

1. Svart humusrik mo med kolstänk, bränd lera och brända ben.
2. Gul mo.
3. Mörkgrå humusblandad mo.

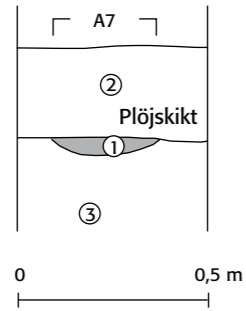

A6

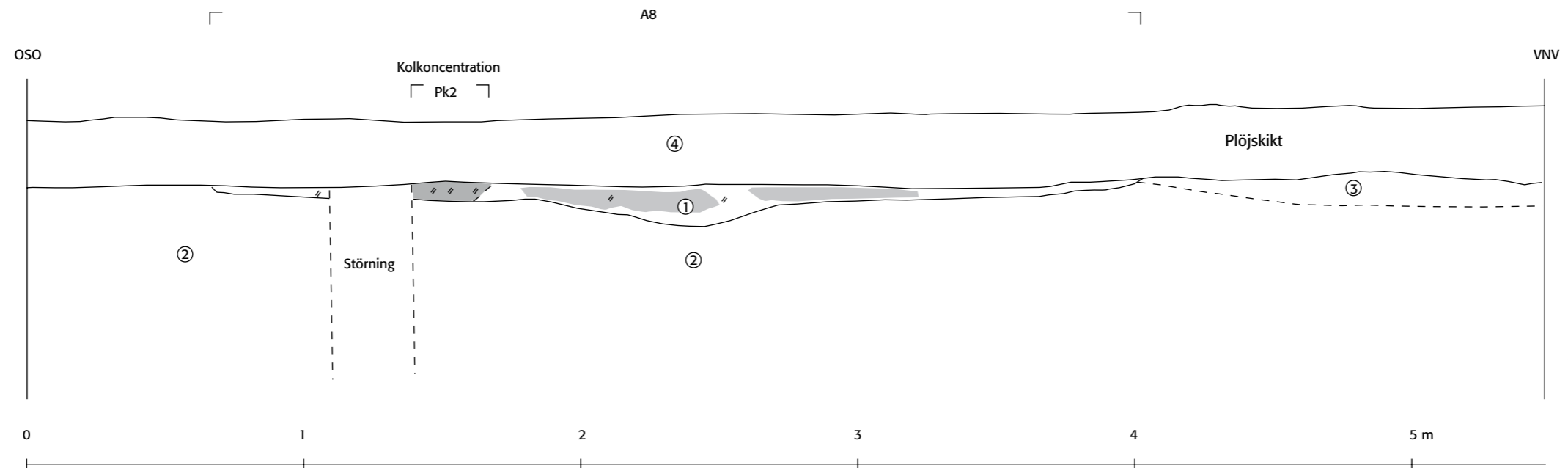
1. Grå-/grågulflammig lera med en kolbit i.
2. Gulbrun moig lera.
3. Mörkgrå humusblandad mo och lera.

Fig 15 (sid 30 och 31). De 10 profilerna över anläggningarna i schakt RAÄ 45 (1). Skala 1:20.

OSO VNV

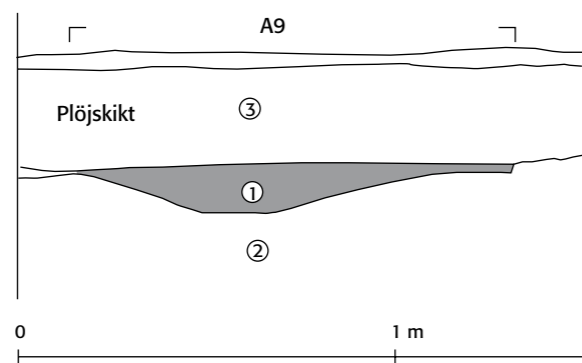

- A7
1. Gråflammig lera med kolsplitter.
 2. Mörkgrå humusblandad mo och lera.
 3. Brungul lera.

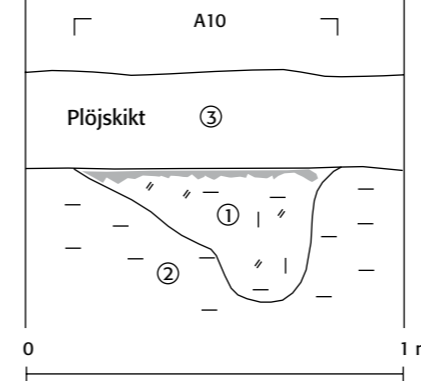
- A8
1. Mörkgrått/gråsvart flammigt moigt lerlager med sotinslag.
 2. Beige/brunaktig lera.
 3. Brungul moigt lera.
 4. Mörkgrå humusblandad mo och lera.

VNV OSO

- A9
1. Sotig lera.
 2. Brun moigt lera.
 3. Mörk brungrå humusblandad lerig mo.

VNV OSO

- A10
1. Mörkgrå moigt lera med kolinslag och sot på ytan.
 2. Gul lera.
 3. Brungrå humusblandad mo och lera.